

Székely András, Agócs Gergely

Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában

Betekintő

A 2011-es évben az adókedvezmények rendszere gyökeresen megváltozott, jelentős mértékű általános családi adókedvezményt vezetett be a kormány, mely 2014-ben a járulékkedvezménnyel tovább bővült. A munkához kötött adókedvezmények rendszere az elmúlt 12 évben újabb és újabb célcsoportokkal bővült, és számos esetben a teljes személyijövedelemadó-mentesség lehetőségével is kiegészült. Ezek az intézkedések jelentősen átformálták a hazai adózási, munkavállalási és családpolitikai kereteket. Az elmúlt időszakban a családi kedvezmény beépült a családok gazdasági terveibe illetve számításai-ba. A friss adózási adatok alapján az látszik, hogy a szegényebb decilisekben nagyarányú jövedelmi többletet jelent a családi típusú adórendszer, ami jelentősen hozzájárult a családok anyagi helyzetének javulásához.

A magyar adórendszer nagy változása, a családi kedvezmény bevezetése

Soha nem látott mélységbe került a magyarság demográfiai helyzete a 2009-es gazdasági válságot követően. A családok és hazánk jövője szempontjából talán legaggasztóbb jelenségek a születések számának nagy arányú visszaesése és a házassági kedv csökkenése jellemezte ezt az időszakot (KSH, 2012). A Magyarországon a 2008-2009-es gazdasági válság alatt regnáló kormányzat a családok helyzetét figyelmen kívül hagyva próbálta kezelni a helyzetet. A gazdaságot a bevezetett megszorítások, a szociálpolitika részeként kezelt családpolitikát pedig segélyek és elvonások jellemezték. A kormány nem tudott vagy nem akart a korábbi szemléletén túllépni, a családokat és a gyerekvállalást érintő problémákat nem vizsgálta, egyáltalán, magát a családot, mint társadalmi alapegységet legfeljebb csak szociálpolitikai szempontnak tekintette. Nem meglepő ezek után, hogy a családok helyzete romlott, és így a gyermekek vállalása is háttérbe került (Kapitány, 2002; Pári, 2014; Makay, 2018; Fűrész és Molnár, 2021). A demográfiai mélypontot 2011-ben értük el, amikor a gyermekvállalási kedvet mutató teljes termékenységi arányszám csak 1,23 volt, vagyis egy nőnek átlagosan ennyi gyermeke született, miközben ahhoz, hogy egy nemzet fennmaradjon, 2,1-es értékre volna szükség.

2010-et követően azonban egy sor új, a családokat támogató intézkedés jelent meg, melyek egyik része

jogszabályi védelmet jelent, mint például a családok védelmének Alaptörvényben való rögzítése vagy a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény preambuluma annak a beemelése, hogy „A gyermekvállalás nem eredményezheti a család szegénységbe süllyedését”. A másik része közvetlen segítséget jelentett, mint például a kormány első nagy reformja, az új szemlélet eszmei alapját is jelentő nagymértékű családi adókedvezmény, a családi típusú adózási rendszer bevezetése.

Az elmúlt 12 évben a társadalom szempontjából legfontosabb magközösség, a család került a fókuszba. A családpolitika már nem szegénységpolitikát jelent, hanem egy olyan egységes rendszert, melynek feladata a családok anyagi és mentális biztonságának megteremtése, és így a demográfiai válság kezelése, mielőbbi hatékony megoldása (Fűrész és Görög, 2018; Pári et al., 2019). Az új szemlélet szerint a kiegyensúlyozottan működő családok és a demográfiai stabilitás a gazdasági nehézségekből való kilábalás kulcstényezői.

A korábbi időszakban nem ösztönözték a munkanélkülieket a munkába állásra, a családjuk eltartására, hiszen fix összegű juttatásokkal biztosították az eltartásukat, miközben a munkát terhelő nagyarányú adók ellenőztönzők voltak a munkavégzés, saját lábra állásuk szempontjából. Ez a helyzet a gazdasági válság idejére fenntarthatatlanná vált, különösen azért, mert

az 1981 óta tartó népességcsökkenés, valamint az öregedő társadalom egyre nagyobb gazdasági-társadalmi terhet rótt az akkori rendszerben az államra (Spéder, 2019).

2010 előtt a családok számára biztosított fő segítséget (gyakorlatilag az egyetlen támogatást) a családi pótlék jelentette, mely alanyi jogon járt, szociálpolitikai szempontok alapján pedig némileg differenciált volt. 2010 előtt is létezett családi adókedvezmény, azonban ezt csak a nagycsaládok (három- vagy többgyermekesek) igényelheték, és mindössze gyermekenként 4000 forintot jelentett havonta. Ráadásul a kedvezményt csak minimális jövedelemmel lehetett igénybe venni, átlag feletti kereset esetében fokozatosan csökkenő mértékben lehetett csak érvényesíteni. A legújabb Hungarostudy felmérésből azonban már az látszik, hogy „A saját életre vonatkoztatva a pénzbeli támogatások, az alanyi jogon járó juttatások, valamint a gyermekvállalást ösztönző támogatások kiegészülnek a biztosított jogviszonyhoz kötött családtámogatások kategóriájával” (Nyírády et al., 2022: 188).

2010 előtt a gyermekvállalás és a munkavállalás a családok ellehetetlenülése miatt gyakorlatilag kizárták egymást, aminek a születési adatokban meg is látszott a hatása. Ez természetesen sokszorosan igaz volt a nagycsaládra vágyók esetében. Ez a helyzet azt eredményezte, hogy a gyermek szegénységi kockázatként jelent meg a szüleinél. A gyermekes családok között a szegénységnek vagy társadalmi kockázatnak kitettek aránya 2010-ben 35,3% volt, ami a munkaalapú családtámogatási rendszer hatására 2021-re megfeleződött, 17,7%-ra csökkent.¹

1. Családi kedvezmény (2011; 2014)

2010 után az adórendszerben két jelentős változás is történt, egyrészt az ország áttért az egykulcsos személyi jövedelemadóra, másrészt, az ily módon egyszerűsített, mindenki számára egységes, és arányos 16%-os személyi jövedelemadóra épült a korábban nem látott mértékű, új családi adókedvezmény. Az egykulcsos adórendszer nem vissza-

fogja a munkavállalókat, hanem arra ösztönzi őket, hogy bátran dolgozzanak többet, hiszen több munkával több pénzt is kereshetnek, anélkül, hogy az állami elvonás aránytalanul megemelkedne, mivel az adókulcs állandó. A kormány felismerte, hogy a gyermeknevelés költségei messze nagyobbak, mint az addig biztosított források, és a jövedelem nagyobb arányának a munkavállalóknál való hagyásával érdekelté válnak az állampolgárok a munkavállalásban. 2011. január 1-jétől Magyarországon bevezetett új családi adórendszernek két lényegi eleme van, egyfelől a munkán alapul, másfelől a gyermeket nevelő családot, mint egységet veszi figyelembe.

A családoknak biztosított új adókedvezmény valódi, nagy anyagi segítséget jelentő családi adókedvezményként jelent meg. A családi kedvezmény figyelembe veszi, hogy a gyermeknevelés az ország hosszútávú érdeke, mind a nemzet fennmaradása, mind gazdasági működőképességének biztosítása szempontjából. Jövedelemtől, gyermekszámtól függetlenül mindenkit megillet, tehát kiterjesztették az egy- és kétgyermekes családokra, és az összeget jelentősen megemelték a gyermekek számától függően.

Rögtön a bevezetését követően már közel 700 ezren vették igénybe, azaz minden ötödik munkavállaló már az első havi fizetésénél érvényesítette azt, és összességében 74 milliárd forint jövedelem után nem kellett adót fizetni, így az új kedvezmény átlagosan közel 16 ezer forinttal növelte a családok jövedelmét.²

A családi kedvezmény 2011-es bevezetésekor egy és két gyermek esetén havi 62 500 forint adóalapkedvezményt jelentett, míg három eltartottól már havi 206 250 forintot. Ez a gyakorlatban az egy- és kétgyermekes családoknál havonta és gyermekenként 10 000 forintot, a legalább három gyermeket nevelőknél pedig gyermekenként 33 000 forint adócsökkentést jelentett, a korábbi (2011 előtti) 4000 forint helyett. A kedvezmény nemcsak a már megszületett gyermekek után jár, hanem a magzatok után is igényelhető a várandósság 91. napjától.³ 2014-től további kedvezményeket vezetett be a kor-

¹https://www.ksh.hu/stadat_files/ele/hu/ele0034.html (letöltés: 2023.06.12.)

²<https://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/ado-es-penzugyekert-felelos-allamtitkarsag/hirek/kozel-700-ezer-csalad-elvezi-az-uj-adozas-elonyeit>

³1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 29/A. §

mány. Ettől kezdve a gyermekes családok már nem csak a személyi jövedelemadóból, hanem a járulékokból, a nyugdíjjárulékból és az egészségbiztosítási járulékból is érvényesíthetik a gyermekek után járó adókedvezményt.⁴ Ez az új intézkedés főleg azoknak a kiskeresetű családoknak jelent segítséget, melyek a személyi jövedelemadó csökkentése után korábban nem tudták igénybe venni a családi kedvezmény teljes mértékét, mivel a keresetük nem volt elég magas ehhez. Ez a családpolitikai lépés azt jelentette, hogy a kevesebbet kereső családoknál a bruttó jövedelem lényegében egyenlővé vált a nettóval. Értelemszerűen leginkább a kettő, és a három vagy több gyermeket nevelőknek jelentett nagy segítséget ez a lépés. 2020 júliusától pedig már az 1,5%-os munkaerőpiaci járulékból is érvényesíteni lehet az adókedvezményt, így a bruttó bér 33,5%-a után vehető igénybe, míg 2011-ben még csak az akkori 16%-os személyi jövedelemadóból volt érvényesíthető (KINCS, 2021).

A kormány adókedvezményét érintő egyik visszatérő fő kritika, hogy a nagycsaládosok kiemelt támogatásban részesülnek. Egyésszintűnek élét némileg elveszi, hogy 2010 előtt az egy és kétgyermekesek semmiféle adókedvezményben nem részesültek, másrészt a kormány egyik intézkedésével 2016 és 2019 között négy lépésben megduplázta a kétgyermekesek által igénybevehető kedvezmény mértékét, 20 ezer forintról 40 ezer forintra emelve azt (gyermekenként 10 ezer forintról 20 ezer forintra), harmadrészt a tervezett harmadik gyermekek megszületését a felnevelésükhöz szükséges magasabb összegű támogatás jobban ösztönzi. A másik kritika, hogy a jobban kereső családok több támogatást kapnak, mint a szegényebbek. Mivel azonban a magyarok jellemzően több gyermeket szeretnének, mint amennyi ténylegesen megszületik, a gyermekvállalást ösztönző családpolitika részeként az adókedvezmény elsősorban azt a réteget célozza, és ott segít csökkenteni a különbséget a vágyott és valóban megszülető gyermekek száma között, ahol ez a különbség a legnagyobb (Engler és Pári, 2021, 2022; Papházi et al., 2022).

2. Első házások adókedvezménye (2015)

Európában egyedülálló kezdeményezés volt az első házásoknak biztosított adókedvezmény bevezetése. A kormány családpolitikájába tökéletesen illeszkedő programról van szó, hiszen a házasság a gyermekvállalás előszobájának tekinthető, így a gyermekvállalást kiemelten támogató kormánytól nem meglepő, hogy a házasságok stabilitását és létrejöttét is kitüntetett figyelemmel kíséri.

2015. január 1-jétől jogosultak a friss házások az első házások adókedvezményére. Azok a párok igényelhetik, ahol legalább a házaspár egyik tagja az első házasságát kötötte, azonban a házaspárnak az a tagja is érvényesítheti a kedvezményt, akinek nem ez az első házassága. Ez a támogatási forma nincs életkorhoz kötve, így akár az idősebb korokban házasulók is igénybe vehetik.

Két éven keresztül havi 5000 forint adókedvezményt érvényesíthetnek a személyi jövedelemadójukból, így akár 120 ezer forint többletjövedelemhez is juthat a pár. Előnye, hogy a többi adókedvezmény mellett is igénybe vehető.

3. Négygyermekes anyák szja-mentessége (2020)

A Családvédelmi Akcióterv részeként 2019. április 1-jén szavazta meg az Országgyűlés a négygyermekes anyák személyijövedelemadó-mentességét. Ennek előzménye volt, hogy 2018-ban a családok védelméről szóló Nemzeti Konzultáció keretei között megkérdezték a magyarokat, hogy kell-e kiemelten támogatni a három vagy több gyermeket nevelő családokat. A kérdésre válaszolók 93,4%-a egyetértett ezzel.

A 2020. január 1-jétől életbe lépő új szabályozás alapján a négy vagy több gyermeket nevelő édesanyák teljes személyijövedelemadó-mentességet élveznek. Az intézkedéssel a kormány egyrészt kielégítette a Nemzeti konzultációban megjelenő társadalmi igényt, másrészt erős, egyértelmű üzenetet küldött, hogy a nagy család, a sok gyermek vállalása és felnevelése kiemelt támogatást érdemel az országtól. Egy nőnek nem jelenthet elszegényedést, bizonytalan egzisztenciát, ha több gyermeket szeretne vállalni és felnevelni.

⁴2019. évi CXXII. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről

A 2023-as minisztériumi adatok alapján a kedvezmény 53,3 ezer négy- vagy többgyermekes édesanyát érint, nekik nem kell személyi jövedelemadót fizetniük (KIM, 2023).

4. A 25 év alatti fiatalok szja-mentessége (2022)

2022. január 1-jétől a kormány a Gazdaság-Újraindítási Akcióterv részeként a fiatal munkavállalók támogatása céljából vezette be a 25 év alatti, fiatal felnőttek személyijövedelemadó-mentességét. A családalapítás előtt álló fiatalok különösen nehéz helyzetben voltak a koronavírus-járványt követő időszakban. Ennek a magyar családok jövője, a családalapítás és a leendő gyermekeik szempontjából fontos célcsoportnak nyújt segítséget az intézkedés az önállóságuk megteremtéséhez és a foglalkoztatásuk növeléséhez.

A 25 év alatti fiatalok az előző év július havi bruttó átlagkeresetéig – 2023-ban a kedvezmény már havonta 499 952 forintig vehető igénybe - mentesülnek a személyi jövedelemadó befizetése alól. 2023-ban 2022-höz képest havonta 9939 forinttal nő a jövedelmük, ami a teljes évre plusz 119 268 forint többletet jelent az átlagkereset növekedésének köszönhetően.

A fiatalok adómentessége beleillik a korábbi adópolitikai mintába, ugyanis továbbra is a munkavállalás ösztönzése és a családalapítás támogatása a kormányzat célja. A fiataloknak érdemes értelmes munkát vállalniuk, mert a bérük nagyobb része náluk marad, ami elősegíti az önállóvá válásukat, a jövőjük tervezését. Az egyéb családpolitikai intézkedésekkel kiegészítve a korai családalapítást és otthonteremtést is felgyorsíthatja.

5. 30 év alatti édesanyák szja-mentessége (2023)

2023. január 1-jétől a kormány tovább bővítette a személyijövedelemadó-mentességben részesülők körét. A négy vagy több gyermeket nevelő édesanyák és a 25 év alatti fiatalok után idén januártól a 30 éves koruk előtt gyermeket vállaló édesanyák kerültek a kedvezményezett körbe.

Ez az intézkedés is illeszkedik a korábbi szempontrendszerbe, továbbra is a kedvezménynek a munkával való összekötése jelenik meg, ami ez esetben is adómentességet takar. Emellett egyúttal a gyermekvállalás támogatásáról is beszélhetünk, hiszen az szja-mentesség a munkabérből és a gyermekgondozási ellátásokból is érvényesíthető. Sok tekintetben hasonlít a 25 év alatti fiatalok adókedvezményéhez, amihez képest itt megjelenik egy új elem, mégpedig a fiatalabb szülői korosztály ösztönzése. Az intézkedés célja a szülések halasztásának elkerülése, azaz a fiatalok minél hamarabb szüljék meg a tervezett gyermekeiket, ugyanis az látható, hogy az életkor emelkedésével egyre kisebb az esélye, hogy valóban annyi gyermeket vállaljanak a párok, amennyit eredetileg szerettek volna, a kor előrehaladtával egyre csökkenő esélyük van a korábbi vágyaik elérésére (Péterfi, 2021). Ez az intézkedés ezen próbál változtatni, és a fiatalabb korosztály stabil párkapcsolattal rendelkező, a gyermekvállalást komolyan fontolgató tagjainál ez az intézkedés döntő szempontot jelenthet a leendő gyermekük mihamarabbi megszületéséhez. Az adómentesség az előző év júliusára vonatkozó bruttó átlagkereset összege utáni mértékig vehető igénybe, azaz 2023-ban havonta legfeljebb 499 952 forint. A minisztériumi adatok alapján már az év első hónapjaiban is több, mint háromezren éltek ezzel a lehetőséggel, és átlagosan havi 52 ezer forinttal többet vihettek haza az érintettek.

Adórendszerrel kapcsolatos ismeretek, attitűdök

A különböző adókedvezmények bevezetéséhez kapcsolódóan nem csak azok pénzübeli hatása, hanem ismertségük, a hozzájuk kapcsolódó attitűdök, a fogadtatásuk is lényeges szempont. A különböző intézkedésekhez kapcsolódó vélemények alapvetően befolyásolják azok hatását, következményeit – így a családpolitika (sőt minden szakpolitika) számára fontos ismerni, mit gondolnak róluk az érintettek (Nyírády et al., 2022).

A hazai családtámogatási rendszer komplexitása szükségessé teszi, hogy a szakpolitikának legyen információja arról, hogy az egyes családtámogatási elemek a lakosság körében hogyan viszonyulnak a tényleges igényekhez és egymáshoz is. A támogatások közvetlenül nem érintik a teljes lakosságot, de az üzenet, a család fontossága, a társadalmi felelősségvállalás szerepe akkor ér cél, ha a családalapításon, gyerekvállaláson gondolkodók

a támogatást minden irányból érzik (Makay, 2018; Fűrész és Molnár, 2021). Ezért nagyon fontos megismerni, milyen a különböző támogatások megítélése – jelen esetben az adózással kapcsolatos intézkedéseké – a lakosság körében önmagukban, illetve a többi támogatáshoz viszonyítva.

A következőkben áttekintünk néhány kutatást, elemzést, amelyekből levonhatók az adórendszert érintő intézkedésekkel kapcsolatos lakossági attitűdök.

25 év alatti fiatalok SZJA-mentességének fogadtatása

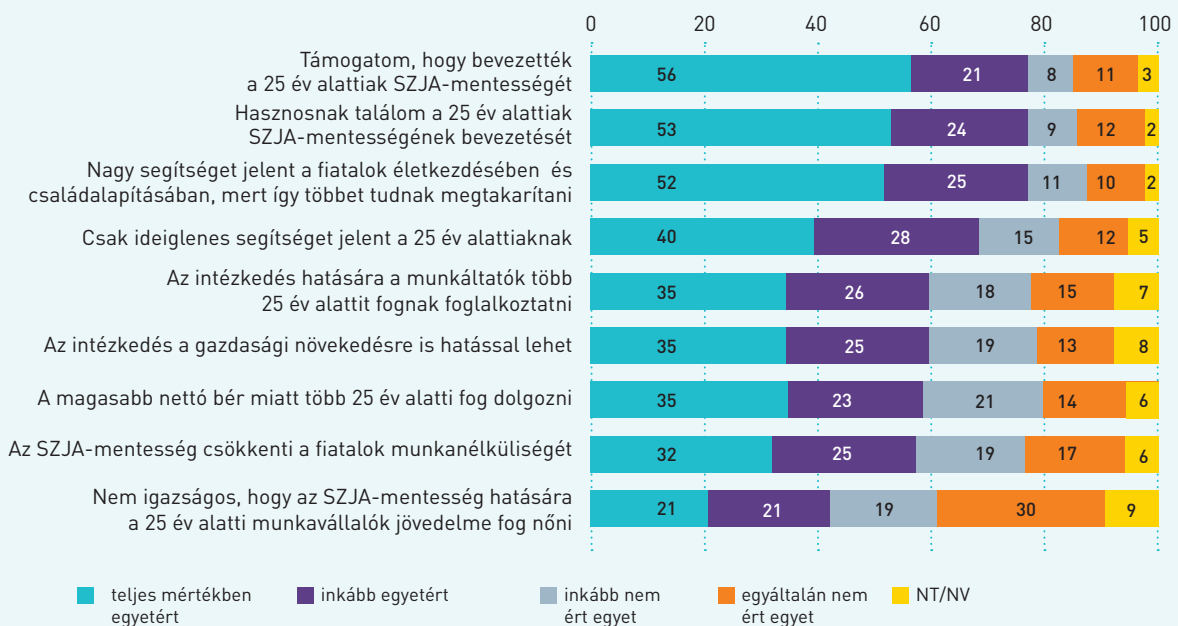
A KINCS 2021 februárjában, a fiatalok SZJA-mentességének következő évi bevezetésének kihirdetése után végzett felmérést, ezer fő megkérdezésével a fiatalok SZJA-mentességének és a 13. havi nyugdíj visszavezetésének ismertségéről és fogadtatásáról (Baraté és mtsai, 2021). Az alábbiakban csak a fiatalokat érintő kérdésre adott válaszokat mutatjuk be.

A lekérdezés alapján a válaszadók 83%-a hallott az intézkedésről, azaz a válaszok megfelelően tükrözik a lakosság véleményét. Ez alapján a lakosság háromnegyede támogatja a fiatalok adómentességét, legnagyobb arányban érthetően maguk az érintettek (18-29 évesek, 92%), legkevésbé a 30-49 évesek. Végzettség szerint hasonlóképp, a tanulók (89%) támogatták a leginkább, hiszen nagy részük remélhetőleg igénybe tudja venni.

Hasznosság szempontjából is túlnyomórészt pozitívan nyilatkoztak a megkérdezettek, 77% gondolta inkább hasznosnak. A hatásosság szempontjából legkevésbé azzal értettek egyet a megkérdezettek, hogy ez az intézkedés következtében csökken a fiatalok munkanélkülisége, de még így is 57% egyetértett ezzel.

Összességében tehát mindenképp elmondható, hogy a lakosság többsége egyértelműen pozitívan állt ehhez az intézkedéshez.

1. ábra: 25 év alattiak SZJA-mentességének megítélése 2021 februárjában, 1000 fő lekérdezése alapján, %
Forrás: KINCS

A 25 év alattiak SZJA-kedvezményét minisztériumi adatok alapján 2023 januárjában 303 966 fő vette igénybe 12,7 milliárd forint értékben (KIM, 2023), azaz a gazdaságilag aktív 25 év alattiak

(304,7 ezer⁵) 99,75%-a élt a lehetőséggel. 2023 február végéig összesen 327 049 fő kapott 168 milliárd forint kedvezményt, fejenként átlagosan havi 26.310 forintot (KIM, 2023).

⁵www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/muno129.html

Négygyermekes anyák SZJA-mentessége

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) az intézkedés elfogadása után többször is végzett közvélemény-kutatást a kisgyermekes családok, és a 18 és 45 év közöttiek körében, 2019. februárban majd ugyanebben az évben áprilisban, valamint 2020 májusában (KINCS 2019; KINCS 2020).

Az intézkedést a megkérdezettek pozitívan fogadták, hiszen többségükben egyetértettek vele, 2019-ben a válaszadók 75,8%-a, 2020-ban már 86,3%-a tartotta jó intézkedésnek a négy- vagy többgyermekes anyák személyijövedelemadó-mentességét.

A családokat támogató 2023-as új intézkedések ismertsége és fogadtatása

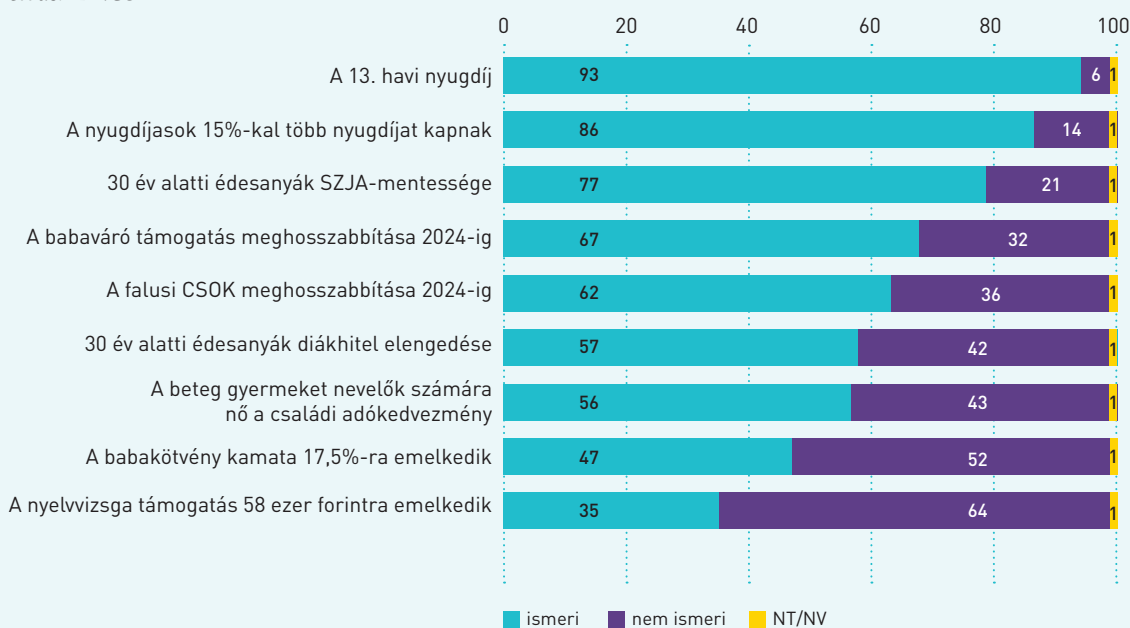
A KINCS 2023 februárjában végzett felmérést az

újonnan bevezetett családpolitikai intézkedésekről (KINCS 2023), melyek közül kifejezetten az adórendszert érintő változtatások a következők:

- 2023. január 1-jétől a négygyermekes édesanyákhoz hasonlóan, SZJA-mentességet élveznek azok a nők is, akik 30 éves koruk előtt vállalnak gyermeket. Ez a kedvezmény nemcsak a munkabérrre vonatkozik, hanem a gyermekgondozási ellátásokra is, amelyek összege ezáltal jelentős mértékben nő.

- A kormány 2023 elejétől a tartósan beteg, vagy súlyosan fogyatékos gyermeket nevelők számára is magasabb összegű családi adókedvezményt biztosít.

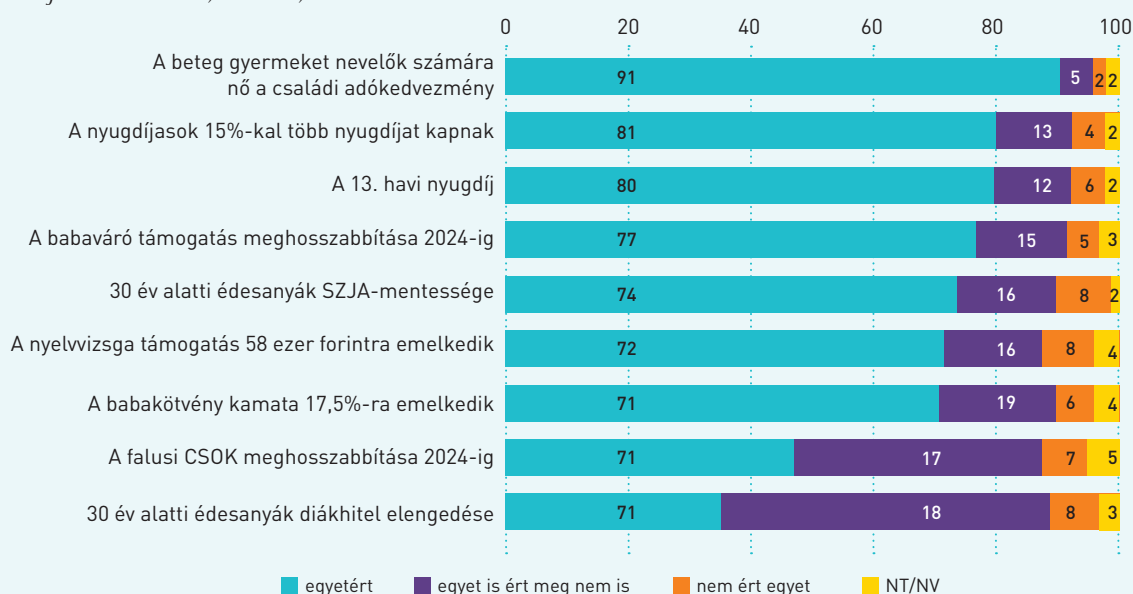
2. ábra: A családokat támogató 2023-as új intézkedések ismertsége, 2023 februárjában, 1000 fő lekérdezésével, %
Forrás: KINCS

A megkérdezettek (1000 fő) válaszai alapján a 30 év alatti édesanyák személyijövedelemadó-mentességének ismertsége 77%-os, míg 56% hallott a beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermekeket nevelőket érintő családi adókedvezmény növeléséről (2. ábra). Utóbbinak a támogatottsága csaknem teljes körű, 91%-os, a 30 év alatti édesanyákat

érintő adókedvezményt pedig a megkérdezettek háromnegyede (74%) támogatta, és érthetően arányosan legtöbbször a nagycsaládosok között voltak (85%), akik ezzel egyetértettek. Alapvetően hasznosnak tartják azok is, akik nem értettek vele egyet, mivel erre a kérdésre 77% válaszolt igennel (3. ábra).

3. ábra: A családokat támogató 2023-as új intézkedésekkel való egyetértés mértéke, 2023 februárjában, 1000 fő lekérdezésével, százalék, Forrás: KINCS

Családtámogatási preferenciavizsgálat elemzés (2020)

A családtámogatási intézkedések ismertségének és elismertségének felmérésére családtámogatási preferenciavizsgálatot végzett a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért a Price Waterhouse Coopers-szel együttműködésben (Bocz 2021). Az adatfelvételre 2020.07.21. és 2020.09.29. között került sor. A kutatás keretében vizsgáltuk a családtámogatási rendszer pénzügyi és természetbeni elemeivel, valamint potenciális új támogatási elemekkel kapcsolatban megjelenő preferenciákat. A továbbiakban a kutatásból a családi adókedvezményt érintő megállapításokat emeljük ki. Ezt több esetben a családi pótlékkal összevetve néztük, mivel utóbbi ismertsége és több évtizedes beágyazottsága miatt a megkérdezettek számára mind a mai napig a családtámogatás alapvető elemének számít.

A kutatás eredményei alapján a válaszadók hasonlóképpen ítélik meg a két támogatási formát, ami a családi adókedvezmény rövidebb múltját tekintve arra utal, hogy nagyon fontos, gyorsan ható, érezhető támogatásról van szó, ami eléri a lakosság jelentős részét közvetve vagy közvetle-

nül. Nem minden társadalmi csoport ítéli meg ugyanúgy a két családpolitikai eszközt, de mindenhol a legfontosabbak közt szerepelnek.

A megkérdezettek közel háromnegyede ugyanolyan fontosnak ítélte a kétféle támogatást, kicsivel többen (1,9%-kal) helyezték előrébb a családi pótlékot, ami nem túl jelentős különbség, és ez is inkább a családi pótlék hosszabb történelméből fakad, mint az értékéből. Ezt támasztja alá az is, hogy, ha a többi támogatástól függetlenül csak ezt a két formát kell rangsorolni, akkor már a családi adókedvezményt tartják fontosabbnak. A fentiek alapján elmondható, hogy a két támogatási forma megítélése sok szempontból hasonló.

Különböző csoportok szerint vizsgálva a családi adókedvezmény a férfiak, a házasok, az egygyermekesek, a 30-59 évesek, a magasabb iskolai végzettségűek, gazdaságilag aktívak, az ország középső és északi részén élők, és általában az átlagos vagy annál magasabb jövedelműek preferálták. A nagycsaládosoknak különösen fontos mindkét támogatás, rajtuk kívül a nők, illetve a városokban és a kisebb településeken élők számára.

Gyermekeket érintő adókedvezmények

Családi kedvezmény adatok⁶
adóstatisztikák alapján

A családi kedvezmény adatait a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak (NAV) megküldött adóbevallások alapján elkészült adatok felhasználásával elemeztük. Az adatbázisban szerepelt a családi kedvezményt igénybe vevők száma, illetve az azt megosz-

tók és közösen érvényesítők. A legfrissebb adataink a 2021-es évre vonatkoztak, az 1. táblázatban a családi kedvezményt igénybe vevők számának alakulása látható 2019-2021 közt. A 2021-es adatokat feltehetően a pandémia miatt megváltozott körülmények is befolyásolták.

1. táblázat: Családi kedvezményt igénybe vevők száma gyerekszám szerint 2019-2021.

Forrás: NAV, KINCS szerkesztés. A kék színű oszlopok a NAV által megadott adatok, a sárga oszlopok számított értékek.

Gyermekek száma	Összesen	Családi kedvezményt igénybe vevők száma	Változás 2019-hez képest
Összesen	2019	1 062 154	100,00%
	2020	1 025 508	96,55%
	2021	899 116	84,65%
1 gyermek	2019	476 966	100,00%
	2020	462 861	97,04%
	2021	387 828	81,31%
2 gyermek	2019	389 427	100,00%
	2020	379 680	97,50%
	2021	339 163	87,09%
3 gyermek	2019	162 591	100,00%
	2020	154 700	95,15%
	2021	144 591	88,93%
4 gyermek	2019	24 842	100,00%
	2020	21 059	84,77%
	2021	20 385	82,06%
5 vagy több gyermek	2019	8 328	100,00%
	2020	7 208	86,55%
	2021	7 149	85,84%

Az igénybe vevők száma csökkentést mutat, legnagyobb arányban az egygyermekesek esetében.

.....

⁶NAV adatok alapján

Családi kedvezmény összege gyerekszám szerint, 2019-2021⁸

2. táblázat: Családi kedvezmény összegének változása gyerekszám szerint 2019-2021 közt, Forrás: NAV, KINCS szerkesztés
A kék színű oszlopok a NAV által megadott adatok, a sárga oszlopok számított értékek.

	Év	Családi kedvezmény éves teljes összege (eFt)	Változás 2019-hez képest	Igénybevéők száma (fő)	Változás 2019-hez képest	Átlagos adóalap kedvezmény/fő/év (eFt)	Változás 2019-hez képest	A családi kedvezményt és családi járulékkedvezményt érvényesítők összevont jövedelmének összege	Összevont jövedelem változása 2019-hez képest
Összesen	2019	1 830 575 706	100%	1 062 154	100%	1 723	100%	4 565 794 827	100,00%
	2020	1 817 577 149	99,3%	1 025 508	96,5%	1 772	102,8%	4 791 634 715	104,95%
	2021	1 697 884 115	93,4%	899 116	87,7%	1 888	106,5%	4 973 316 510	108,93%
	Változás 2019-2021			92,8%		84,7%		109,6%	
1 gyermek	2019	332 483 399	100%	476 966	100%	697	100%	1 872 013 986	100,00%
	2020	323 002 400	97%	462 861	97%	698	100,1%	1 965 566 919	105,00%
	2021	265 558 679	82%	387 828	84%	685	98,1%	1 980 038 079	105,77%
	Változás 2019-2021			79,9%		81,3%		98,2%	
2 gyermek	2019	866 666 401	100%	389 427	100%	2 225	100%	1 817 623 224	100,00%
	2020	865 431 490	100%	379 680	97%	2 279	102,4%	1 910 427 207	105,11%
	2021	794 133 175	92%	339 163	89%	2 341	102,7%	1 998 068 939	109,93%
	Változás 2019-2021			91,6%		87,1%		105,2%	
3 gyermek	2019	519 849 863	100%	162 591	100%	3 197	100%	734 517 664	100,00%
	2020	526 310 661	101%	154 700	95%	3 402	106,4%	766 423 529	104,34%
	2021	530 107 258	101%	144 591	93%	3 666	107,8%	829 354 753	112,91%
	Változás 2019-2021			102,0%		88,9%		114,7%	
4 gyermek	2019	83 334 345	100%	24 842	100%	3 355	–	108 738 092	100,00%
	2020	76 040 796	91%	21 059	85%	3 611	107,6%	114 192 812	105,02%
	2021	79 916 358	105%	20 385	97%	3 920	108,6%	127 040 350	116,83%
	Változás 2019-2021			95,9%		82,1%		116,9%	
5, v. több gyermek	2019	28 241 697	100,0%	8 328	100,0%	3 391	–	32 901 861	100,00%
	2020	26 791 801	94,9%	7 208	86,6%	3 717	109,6%	35 024 247	106,45%
	2021	28 168 645	105,1%	7 149	99,2%	3 940	106,0%	38 814 389	117,97%
	Változás 2019-2021			99,7%		85,8%		116,2%	

⁷https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html

⁸NAV adatok alapján

A csökkenés mögött az állhat, hogy a családi adókedvezményből kilépő korosztályok, azaz a nagykorúvá váló gyermekek száma magasabb, mint az adott évben megszülető gyerekek száma. Akiknek a gyermeke befejezi a középiskolát (18 éves elmúlt), a családi adókedvezményt a továbbiakban a nagykorú gyermekére tekintettel már nem érvényesítheti, míg az új belépők (frissen született gyermekek után igényelt adókedvezmény) kisebb számú csoportot alkotnak. Ugyan a termékenységi arányszám (TTA) az elmúlt két évtizedben 2001 és 2022 közt jelentősen javult (1,30-ról 1,52-re), azonban a szülőképes korú nők számának csökkenése miatt a megszületett gyermekek száma mégis csökkent (97 047-ről 88 400-ra⁷). Amennyiben pedig egy gyermek egy másik mellé születik (testvérgyermek), akkor pedig az igénybe vevő családok száma nem változik, így a testvérek megszületése nem ellensúlyozza az érintett családok számát. Ez az oka annak, hogy a legkisebb mértékű a csökkenés az igénybe vevő két- és háromgyerekesek között látható.

A családi kedvezményt érvényesítő családok saját jövedelme 2019 és 2021 közt átlagosan 8,9%-kal nőtt (2. táblázat). A növekedés a gyerekszámmal együtt nő, a legkisebb mértékű az egygyerekesek körében, közel 6%, ennél nagyobb a kétgyerekesek

esetén, náluk már közel 10% a jövedelemnövekmény, a háromgyerekeseknél majdnem 13%, míg az öt- vagy többgyerekesek körében 18%, tehát az ő esetükben három év alatt majdnem az ötödével emelkedett a jövedelmük.

Az elmúlt három évben az egy igénybevevő családra vagy szülőre jutó átlagos adóalap kedvezmény összege 1,7 millió forintról 1,9 millió forintra nőtt, azaz csaknem 10%-kal emelkedett, miközben a családi kedvezményre fordított teljes összkiadás 7%-kal csökkent. Mindezek mögött az áll, hogy az átlagkereset jelentősen növekedett a 2019-2021 közötti időszakban, emellett a nagy-családosok aránya is kissé nőtt az igénybe vevők között (15,3%-ról 16,1%-ra), akiknél az egy kedvezményezettre jutó adókedvezmény összege magasabb. Míg az egy- és kétgyerekesek körében csökkent 2019 és 2021 között az erre fordított éves költségvetési kiadás, a háromgyerekeseknél növekedett, a négy és ötgyerekesek estén stagnált. Az egy családra illetve szülőre jutó éves adóalap kedvezmény mértéke átlagosan 2,8%-kal növekedett. A kétgyerekesek estében 5,2%-os, a háromgyerekeseknél közel 15%-os, a négygyerekeseknél közel 17%-os, az ötgyerekeseknél 6%-os volt az emelkedés.

Családi kedvezmény összege jövedelmi decilisek szerint, 2019-2021⁹

3. táblázat: A családi kedvezmény összege 2019-2021 közt, jövedelmi decilisek szerint, Forrás: NAV, KINCS szerkesztés

DECILISEK	2019		2020		2021	
	Összeg (eFT)	Megoszlás	Összeg (eFT)	Megoszlás	Összeg (eFT)	Megoszlás
1	213 596 562	11,7%	208 217 324	11,5%	186 665 991	11,0%
2	226 646 628	12,4%	227 189 756	12,5%	205 896 411	12,1%
3	217 979 761	11,9%	218 102 654	12,0%	190 108 376	11,2%
4	211 583 356	11,6%	205 779 287	11,3%	181 272 020	10,7%
5	193 188 418	10,6%	190 844 917	10,5%	174 629 093	10,3%
6	180 296 638	9,8%	182 471 606	10,0%	179 345 942	10,6%
7	173 217 732	9,5%	173 743 290	9,6%	178 604 229	10,5%
8	168 690 487	9,2%	168 464 151	9,3%	170 869 733	10,1%
9	153 760 316	8,4%	153 461 902	8,4%	152 731 819	9,0%
10	91 615 807	5,0%	89 302 262	4,9%	77 760 501	4,6%

⁹NAV adatok alapján

A 3. táblázatban az érvényesített családi kedvezmény összege látható jövedelmi decilisek szerint, ahol az 1-es a legalsó, a 10-es a legfelső jövedelmi decilist jelenti. A táblázatban feltüntettük az adott decilisben érvényesített kedvezmény arányát a teljes összkiadáshoz képest. Látható, hogy legnagyobb mértékben az alsó jövedelmi szinteken

érvényesítik a családok a családi kedvezményt, majd kis mértékben, de csökken az arány a magasabb jövedelmi szintek felé haladva. Ez is világosan mutatja, hogy a családi típusú adózásra fordított kiadások töredéke csak az, amely a felső decilisbe tartozó családokhoz jut el.

Négy- vagy többgyermekes anyák személyijövedelemadó-mentessége¹⁰

4. táblázat: Négy- vagy többgyermekes anyák SZJA-kedvezmény 20120-2021 folyamán, jövedelmi decilisek szerint
 Forrás: NAV, KINCS szerkesztés

DECILISEK	2020		2021		Változás (2021/2020)
1	26 498 884	18,5%	31 753 117	19,0%	119,8%
2	22 378 150	15,6%	26 010 767	15,6%	116,2%
3	22 876 677	16,0%	26 391 983	15,8%	115,4%
4	18 992 186	13,3%	20 584 788	12,3%	108,4%
5	14 213 317	9,9%	15 143 653	9,1%	106,5%
6	11 189 780	7,8%	11 867 127	7,1%	106,1%
7	8 754 929	6,1%	10 007 542	6,0%	114,3%
8	7 257 826	5,1%	7 909 659	4,7%	109,0%
9	5 669 754	4,0%	8 231 287	4,9%	145,2%
10	5 191 231	3,6%	9 049 480	5,4%	174,3%
Összesen	143 022 734	100,0%	166 949 403	100,0%	116,7%

A négy-vagy többgyermekes anyák személyijövedelemadó-mentességét 2020. január elsejétől érvényesíthetik az érintettek. Az érvényesített kedvezmény decilisek szerinti összegeit a 4. táblában láthatjuk. Jelentősen nagyobb összegben veszik igénybe ezt a kedvezményt az alacsonyabb jövedelműek, az alsó 5 decilis összesen több, mint hetven százalékát teszi ki a teljes kedvezménynek. Minden jövedelmi kategóriában nőtt az adókedvezmény összege, de a legmagasabb két decilisben lévők körében láthatjuk a legjelentősebb adóalap növekedést 2020 és 2021 között.

2021-ben az első évhez képest a teljes igénybe vett összeg 17%-kal haladta meg a bevezetés évének az összegét. Decilisenként nézve leginkább az alsó sávokban, illetve különösen nagy mértékben a két legfelső decilisben nőtt – de utóbbiak még együtt is kisebb arányban részesednek a teljes összegből (10%), mint az alsó négy decilis bármelyike.

.....

¹⁰NAV adatok alapján

30 év alatti anyák személyijövedelemadó-mentessége

A 30 év alatti édesanyák – gyerekszámától függetlenül – 2023. január elseje óta mentesülnek az SZJA megfizetése alól. Mivel a bevezetésre ebben az évben került sor, így az adóbevallások adatai nem állnak rendelkezésre. A NAV által közölt adatok alapján azonban látható, hogy a bevezetés után az első hónapban 3091 anya vette igénybe 200 millió forint értékben, 2023 februárjában már 4019 fő, 300 millió forint értékben (NAV, 2023).

5. táblázat: 30 év alatti anyák SZJA-kedvezményének összesített adatai, Forrás: KINCS, CSÁT, KINCS szerkesztés

30 év alatti anyák SZJA-mentessége			
		Fő	Összeg (millió Ft)
2023.01.01.	2023.01.31.	3 091	200
2023.01.31.	2023.02.28.	4 019	500
Változás		928	300

Összefoglalás

Az elmúlt évtizedben a családok által igénybe vehető adókedvezmények sikere egyértelmű, ami annak köszönhető, hogy a foglalkoztatottsági szint soha nem látott módon növekedett a magyarok és azon belül a gyermeket nevelők körében. A kedvezőtlen demográfiai adottságok ellenére (csökkenő szülőképeskorú női létszám) fokozatosan emelkedett a gyermekvállalási kedv, valamint az utóbbi évek világméretű viharai ellenére (koronavírus-járvány, háború) stabilizálódni látszik.

A munkaalapú családpolitika és annak zászlóshajójaként a családi típusú adózás bevezetése demográfiai szempontból szükségszerű volt, a családi kedvezmény az utolsó pillanatban érkezett a családok számára. Az a szakpolitikai szempont, hogy az állam ne vonja el a családoktól azt a jövedelmet, mely a gyermekek neveléséhez, gondozásához kell, hanem maradjon ott, ahol megkeresték bevált, hiszen a családpolitika és a gazdaságpolitika egymásra épülése népesedési és gazdasági előrelépést is hozott az ország számára. Az az elv, hogy anyagilag ne járjon rosszabbul, sőt lehetőleg járjon jobban az, aki a gyermekneveléssel járó plusz terheket magára vállalja azokhoz képest, akik nem, társadalmilag elfogadott, az emberek többsége támogatja a családok adórendszeren keresztül történő támogatását. Az állam sokkal kisebb mértékben osztja el újra a jövedelmeket, többet hagy a gyermekes családoknál, ezzel is támogatva és ösztönözve őket, hogy aktív munkavállalás mellett is bátran vállaljanak gyermeket, hiszen ez nem keresetelvonást, hanem kereset növekményt jelent. Kisebb lett a teher a családokon, és az államnak sem okoz többet feladatot a felesleges újraelosztás. Az egykulcsos adóval

kiegészítve a családi típusú adózás arra ösztönzi az állampolgárokat, hogy dolgozzanak többet és korábbi terveiknek megfelelően vállaljanak több gyermeket, hiszen akkor több jövedelem marad náluk. A több munka és a több gyermek pedig több hasznot jelent az a gazdaságnak és a társadalomnak egyaránt.

A családi adókedvezmények és szja-mentességek adataiból láthatjuk, hogy nem állja meg a helyét az az állítás, hogy ezek az intézkedések csak a gazdagoknak kedveznek, sőt összességében az alacsonyabb jövedelmi rétegekhez nagyobb mértékben jutnak el. A családi kedvezményhez különösen a 2014-es járulékkedvezmény kiterjesztés óta az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők is nagymértékben hozzáférnek.

2010 óta hat célzott adókedvezmény került bevezetésre a magyar gyermekes családok és a családalapítás előtt álló fiatalok számára. A kormány elkötelezettsége a családok támogatása iránt lehetővé teszi az érintettek számára a tervezést és a stabil háttér kialakítását. Ez a rendszer a munkán keresztül kiutat jelent a segélyezés szegénységcsapdjából is. Mindez azon fontos nemzeti cél érdekében is történik, amely a népesedési helyzet javítását célozza azzal, hogy minél többen mondhassák ki, hogy annyi gyermekük született, amennyit korábban szerettek volna.

Az eredmények ugyan biztatóak, hiszen 2021-ben kétszer annyian házasodtak, mint 2010-ben, és a termékenységi ráta is megközelítette az 1,6-os értéket, azonban az azóta bekövetkezett világpolitikai változások újabb kihívást jelentenek a hazai családpolitika számára a demográfiai egyensúly elérése felé vezető úton.

Felhasznált irodalom

Baraté Edina, Horváth-Varga Anikó, Ferkis Anna, Nagy Tímea (2021) *Fiatalok SZJA-mentességének és 13. havi nyugdíj visszavezetésének fogadtatása*, https://www.kopppariantezet.hu/docs/gyorsjelentés_fiatalk_SZJA_mentessegenek_es_13.havi_nyugdij_visszavezetesenek_megitelese_20210225.pdf

Bocz János, Dusa Ágnes, Nyírády Adrienn, Székely András (2021) *Családtámogatási preferenciavizsgálat elemzés*. https://www.kopppariantezet.hu/docs/csaladtamogatasi_preferenciak_kutatas.pdf

Engler Ágnes, Pári András (2021) *Párkapcsolat és családalapítás* In: Székely, Levente (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején: Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről* Budapest, Magyarország: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft (2021) 277 p. pp. 87-112. , 25 p

- Engler, Á. - Pári, A. (2022) A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. Századvég 3 pp.11–34.
- Fűrész Tünde – Görög Norbert (2018) A 2010-es évek családtámogatása. Kapocs, 1. évf. 3. sz. 39–46.
- Fűrész Tünde, Molnár Balázs (2021) The first decade of building a family-friendly Hungary. Quaderns de Polítiques Familiars, 7.sz. 6–17.
- Kapitány Balázs (2002) Gyermekvállalási kedv Magyarországon. In: Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt (szerk.) Népeség – értékek – Vélemények. Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézetének kutatási jelentései, 73. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 3. 23-34. p.
- KIM, Családügyi elemzési osztály 2023. március 31-ig.
- KINCS (2019) A gyermekvállalási korban lévők bizakodva várják az új családtámogatások indulását. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/sajtokozlemeny_KINCS_A_gyermekvallalas_elott_allok_bizakodva_varjak_a_csaladvedelmi_akciotervet_0506pdf
- KINCS (2020) Az egy éves Családvédelmi Akcióterv megítélése a gyermekvállalási korban lévő magyarok körében. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Csaladvedelmi_akcioterv_megitelese_kutatasi_jelentes_20200630.pdf
- KINCS (2023) A családokat támogató 2023-as új intézkedések ismertsége és támogatottsága . https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_2023-as_uj_csaladtamogatasok_megitelese.pdf
- Makay Zsuzsanna (2018) Családtámogatás, női munkavállalás. In: Monostori Judit, Őri Péter, Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2018. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet. 83–102.
- Novák Katalin, Fűrész Tünde (szerk.) (2021) Családbarát Évtized 2010-2020. Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért
- Nyírády Adrienn, Pári András, Székely András, Trieb Mariann (2022) A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.): Magyar Lelkiállapot 2021, Család – Egészség – Közösség., Hungarostudy 2021 Tanulmányok, Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. 169–189.
- Papházi T., Tárkányi Á., Kapdebo Á. (2022) Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében. In: Engler Á., Purebl Gy., Susánszky É. et al. (szerk.) Magyar Lelkiállapot 2021. (69-92.) Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.
- Pári András (2014) A 25–40 éves férfiak szerepe és jellemzői – különösen a gyermekvállalás – Magyarország térségi társadalmi folyamatainak alakulásában. Polgári Szemle, 10. évfolyam, 3-6. szám
- Pári András, Varga Anikó, Balogh Enikő (2019) Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében
- KAPOCS 3-4 pp. 12-25. , 14 p. (2019)
- Spéder Zsolt (2019) A hazai termékenységi magatartás nemzetközi összehasonlításban. Akadémiai doktori értekezés. http://real-d.mtak.hu/1181/7/dc_1621_18_doktori_mu.pdf (Letöltés: 2023. június 5.)